

עלון לב המועדים

הלכות והליכות בענין "פדיון הבן – סדר הפדיון"

לאדם בעולם רק מה שיתן לו השם יתברך בחסדיו וידיעה זו תהיה לאחר שיגיע וטרח והגיע זמן ונעשה פרי [בטן] וחביב עליו פרו כבבת עינו ובכל זאת מיד נותנו לקב"ה ואין לו רשות בו (חינוך מצווה יח).

טעם אחר: כדי שנזכור הנס הגדול שעשה לנו הקב"ה בבכורי מצרים שהרגם והצילנו מידם, ובזכות קדושתם ניצלו (חינוך מצווה יח).

טעם אחר: פדיון הבן הוא כפרה

על מכירת יוסף אמר הקב"ה אתם מכרתם בכורה של רחל בעשרים שקלים אף אתם תנו בעד בכורכם חמשה סלעים שיש בהם עשרים דינרי כסף (מדרש בראשית רבה פ"ד יח, משך חכמה שמות יג יג על פי דברי הירושלמי שקלים פרק ב הלכה ג).

ביאור הענין שבשעת מכת בכורות היו ראויים גם בכורי ישראל להיהרג בעון מכירת יוסף בכור רחל וחס עליהם הקב"ה וקבע להם פדיון באותו סך שקיבלו במכירתו (יעב"ץ כז).

ביאור אחר: שבעון המכירה גלו למצרים, ויצאו על ידי מכת בכורות, ולכן נצטוו לתת פדיון לתקן עוון המכירה (יעב"ץ מגדל עז פלג ח ה).

ביאור אחר: אין כוונת חז"ל שהוא תיקון עבור המכירה [שאם כן מדוע שבט יוסף צריך לתת חמשה סלעים, ועוד איך יתכן שכסף הפדיון ניתן לשבטו של לוי שהוא היה המוכר] אלא כוונתם שבכך שמכרו את יוסף בחמשה סלעים, בזה גילו בדעתם שפדיון נפש אדם הוא חמשה סלעים (משך חכמה יג ג).

טעם אחר: כיון שהבכור הוא הראשון ובמציאות חדשה כזאת נתפסת קדושה (מהר"ל בספרו גור אריה על שמות יב ל).

טעם אחר: הפדיון בא בתורת הודאה להקב"ה על כך שהאב שלם ומוציא פירות (ליקוטי פנחס דרושים אות יא).

"י"ג דברים חיבב הקב"ה, ומצות קידוש ופדיון הבכורות בכללם, ועד כדי כך גדלה חביבותם שהורה ונשנתה מעמים רבות בתורה" [י' מעמים שמות יג א-טו, שם כב כח, שם לד כ, במדבר ג יא ג, שם ג מ-נא, שם ח ט"ז – יח, שם יח טו – טז] (פרקי דרבי אליעזר פרק ד).

פדיון הבן לבכור

מקור: "וידבר ה' אל משה לאמר קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה... ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ה' כל בכור בארץ מצרים... על כן אני זוכר לה' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה" (שמות יג יד).

במדי: בכור מלשון ביכורים דהינו שמבכר ויוצא ראשון לעולם, כל דבר שהוא ראשון מעלתו גדולה כמו מצות ביכורים שאת הפרי הראשון קושר בגמי בעודו על העץ ומעלה לירושלים, וכן מצוות פטר חמור וראשית הגז וכן הפרשת תרומה גדולה.

תנאי המצווה – נדירות המצווה

פדיון הבן היא מצווה נדירה (עיין רמב"ם הלכות ברכות פ"א ה"ט), והטעם: לפי שהיא תלויה בתנאים מסוימים, דהיינו שמקיימים המצווה רק באופן שהבכור פטר רחם, ראשון לאמו, ולא הקדמו בן או בת או נפל ורק אם הוא מבני ישראלים ולא בני כהנים או לויים.

הטעם שנתקדשו בכורי ישראל והוצרכו לפדיון הבן

לפי שרצה הקב"ה לזכות את האדם לעשות מצווה בראשית פרו כדי שכולם ידעו שהכל שלו יתברך ואין

האב: אֲשֶׁתִּי הַיִּשְׂרָאֵלִית יִלְדָּה לִּי בֶן זֶה הַבְּכוֹר. זֶה בְּנִי בְּכוֹרִי, וְהוּא פֶטֶר רָחֶם לְאִמּוֹ הַיִּשְׂרָאֵלִית, וְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא צִוָּה לְפָדוֹתוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "וּפְדִיּוֹ מִן חוֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקּוֹדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא" (במדבר יח). וְנֹאמַר: "קִדְּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רָחֶם בְּבִנִי יִשְׂרָאֵל בְּאֶדָם וּבְבִהֶמָּה לִּי הוּא" (שמות יג).

הכהן פונה אל האב ושואל אותו במה יבחר, במתן בנו בכורו לעבודת אלוהים או בפדיון בנו, ובעבודת הכהנים והלוויים במקומו

הכהן: אִיזָה תִרְצָה יוֹתֵר, בְּנֶךְ בְּכוֹרֶךָ זֶה אוֹ חֲמִשָּׁה סְלָעִים שְׁנִתְחַיֵּבְתָּ בְּפָדִינוֹ

האב: חֲפֶץ אֲנִי לְפָדוֹת אֶת בְּנִי, וְהָא לֶךְ דָּמִי פָדִינוֹ שְׁנִתְחַיֵּבְתִּי מִן הַתּוֹרָה.

האב ממשיך להחזיק בידו את השקלים, ומברך את הברכה על פדיון הבן, **האב:** בְּרוּךְ אַתָּה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פְּדִיּוֹן הַבֶּן.

האב: בְּרוּךְ אַתָּה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהִחַיְנוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעְנוּ לְזִמְנָהּ הַזֶּה.

האב נותן לכהן את דמי הפדיון, והכהן אווז במטבעות, מעבירן בסיבוב מעל ראש התינוק, ואומר

הכהן: זֶה תַּחַת זֶה, זֶה חִילוֹף זֶה, זֶה מַחֲוֶה עַל זֶה, וְיִכַּנֵּס זֶה הַבֶּן לַחֲיִים לְתוֹרָה וּלְיִרְאָת שְׁמִים. יְהִי רָצוֹן שְׁכָשֶׁם שְׁנֹכַנֵּס לְפָדִינוֹ בֶּן יִכַּנֵּס לְתוֹרָה וּלְחֶפֶה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים.

לאחר מעשה הפדיון הכהן שם את שתי ידיו על ראשו של התינוק, ומברך אותו בברכת הכהנים

הכהן: יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה (בראשית מח) יִבְרַךְ אֱדֹנִי וְיִשְׁמְרֵךְ, יֵאָר אֲדֹנִי פָּנָיו אֵלַי וְיַחַד, יֵשֶׁא אֲדֹנִי פָּנָיו אֵלַי וְיִשֶּׁם לִּי שְׁלוֹם (במדבר ו).

אֲדֹנִי שְׁמְרֵךְ אֲדֹנִי צִלְךָ עַל יָד יְמִינֶךָ (תהלים קכא), אֲדֹנִי יִשְׁמְרֵךְ מִכָּל רָע יִשְׁמֹר אֶת נַפְשְׁךָ (תהלים קכא), כִּי אוֹרֶךְ יָמִים וְשָׁנֹת חַיִּים וְשְׁלוֹם יוֹסִיפוּ לֶךְ (משלי ג).

מוזגים לכהן כוס יין והכהן מברך עליו **הכהן:** בְּרוּךְ אַתָּה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן.

יו"ל לכבוד פדיון הבן של מאיר שטיגל נ"י
הנקרא על שם אאמו"ר הגאון רבי מאיר אריה לב זצ"ל
בעל מחבר י"ד ספרי עבודת היוםמאור הקודש ואהל יוסף
גלב"ע באמצע כתיבת ספרו על מסכת אהלות
וכמו שאמר "אדם כי ימות באהל"
ד"ת מתקיימים במי שממית עצמו עליהן ואפילו בשעת מיתה

טעם אחר: שהוא כפרה על חטא חווה שהיתה אם כל חי וגרמה מיתה לעולם, ולכן ציותה התורה שיקדישו את בכור האם לשם כפרה (ליקוטי פנחס אות א בשם נחלת בנימין).

שיעור הפדיון

שיעור שבו פודה האב את בנו חמשה שקלים ומנין מדכתב (במדבר יח טז) "ופדיו מבן חודש ומעלה בערך כסף חמשת שקלים בשקל הקודש".

הטעם בחמשה סלעים: כדי לכפר על עוון מכירת יוסף שמכרו אותו בעשרים דינרים, כי כל סלע הוא ארבעה דינרים, ומאחר שיוסף היה בכור לרחל לכן ציותה תורה לפדות את הבכור בסכום הזה (ילקוט מעם לועז שמות פדיון הבן – כח).

מנין בפדיון

מנין בפדיון הבן: ראוי שהפדיון יהיה במעמד עשרה מִישראל (מהר"ח סדר פדיון הבן נדפס בירחון מוריה שנה ששית גליון ה ו), **והטעם:** משום הידור מצווה (בית הבחירה פסחים קכא, ב), **טעם אחר:** ליקרא בעלמא, או לפרסומי מילתא (ספר האשכול הלכות פדיון הבן סימן ח).

טעם אחר: לפי שביום השלושים ואחד יוצא התינוק מתורת נפל, ולכן יש להודות על כך, והודאה לה' צריכה להיות בפני עשרה כמו שמצאנו בגמרא (ברכות נד, ב) לענין ברכת הגומל שיש לברכה בפני עשרה (מפרשים). **והמנהג** הוא לעשות את הפדיון ברוב עם (שערי תשובה מרב האי גאון).

כהן תלמיד חכם

יהדר אחר כהן תלמיד חכם, וכן ראוי להדר אחר כהן המיוחס יותר וירא ה', **והטעם:** כדי לקיים את המצווה כתיקונה (כה"ח בספרו חוקי חיים דרוש ז, זוכר הברית ס' ל ד).

זמן הפדיון

אין פוידים את התינוק אלא מיום שלוששים ומעלה

מנין מדכתב (במדבר יח טז) "ופדיו מבן חודש" ולומדים חודש ממדבר (שם ג טו) דכתיב "מבן חודש ומעלה" הכא נמי מבן חודש ומעלה (לבוש שה יא).

ומכיון שימים אלו צריכים להיות שלמים הפדיון יהיה ביום שלושים ואחד ללידתו ולא יאחר את המצווה כלל ואין צריך מעת לעת, כמו מילה שאין צריך מעת לעת ומקצת היום כולו.

והטעם לשלושים יום: לפי שיצא מחשש נפל (רש"י בכורות מט, א). **טעם אחר:** גזרת הכתוב (תוס' שם).

בגדים נאים לתינוק: נהגו להלביש התינוק בבגדים נאים כפי יכולתו (מהר"ל בסדר פדיון הבן הנדפס במוריה לו).

קישוט התינוק בתכשיטי זהב וכסף
נהגו לקשט את התינוק בכל מיני קישוטים של כסף וזהב לרוב, **והטעם:** כדי לפאר ולהדר מצווה זו (בכור אדם סעיף נח, זוכר הברית לד א).

קערה כסף
המנהג להניח את התינוק בתוך קערת כסף (אוצר פדיון הבן פרק יח הערה יד).

בגדי שבת אבי הבן והאם
אבי הבן ואמו לובשים בגדי שבת בשמחה זו וכן הורי האב והאם (בספר אוצר הפדיון פ' יח הערה ז כתב לא מצאנו מקור למנהג זה אמנם כך הוא מנהג כל קהילות הקודש בישראל, וכן הוא במנהגי וורמייזא חלק ב עמוד פו, ובספר שו"ת שבות יעקב ח"ג סימן קב דן אם להתיר לאשה בימי אבלתה ללבוש בגדי שבת כיון שהוא רגל שלה).

הדלקת נרות
מדליקים נרות לכבוד המצווה, **והטעם:** לשם שמחה, והוא על פי הנאמר (ירמיה כה י) "והאבדתי מהם קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול רחיים וקול הנר" משמע שבעת השמחה היו מדליקים אור הנר (עיין תוס' סנהדרין לב, ב ד"ה קול מובא שהיו עושים סימנים אלו [של הדלקת הנר] לשם שמחה).

סדר הפדיון

סדר הפדיון נתקן על ידי הגאונים כפי שהובא בתשובותיהם וברבים מן הראשונים (כל בו צד סוד יוד"ד שה).

נטילת ידיים: נוטלים ידיים לסעודה ולאחר אכילת המוציא מקיימים את מצווה פדיון הבן (מהר"ל ומהר"י ברונא קכא בשם מהר"ם).
המנהג היום שרק הכהן נוטל ידיו לסעודה קודם הפדיון, לפי שהוא עיקר הפדיון, והציבור נוטל ידיהם אחר הפדיון (ים של שלמה קידושין פר' א סימן נד).

הטעם שמוידים באמצע הסעודה

כדי לפרסם יותר את הפדיון (שו"ת מהר"י ברונא קכא).

טעם אחר: משום שפדיון הבן הוא כפרה על מכירת יוסף עשו אחים מתוך מאכל ומשתה (עיין אסתר רבה ז כה אתם מכרתם את אחיכם מתוך מאכל ומשתה) לכן עושים הפדיון בתוך הסעודה (ליקוטי פנחס נג בשם כמה מחכמי הדור).
טעם אחר: משום שהפדיון הוא זכר למכת הבכורות שהיתה לאחר שבני ישראל אכלו את מצותיהם (ליקוטי פנחס שם).

הבאת התינוק: מבאים את הבן הבכור למקום הפדיון, **והטעם:** כדי לפרסם שמבדק על פדיון בן זה המונח לפניו (ב"ח שה יג)

יש אומרים: שהאב מביא את התינוק (תיקון הגאונים המובא ברא"ש קידושין פרק א ס' מא, לקט יושר עמוד סב), **והמנהג:** שהיולדת מביאה את התינוק למקום הפדיון (רמ"א בשו"ע שה י כשהביא את דברי הרא"ש הנ"ל השמיט תיבת האב, נהר מצרים כה).

ומניח האב על השולחן לפני הכהן (רמ"א שה י והמקור בתיקון הגאונים שבראשונים המובא בטור, לקט יושר עמוד סב), **והטעם שמביאו ומניחו לפני הכהן כאילו הוא שלו:** לפי שתיקנו סדר הפדיון באופן כזה שהבכור הוא בתחילה ברשות הכהן ושלו ולכן תיקנו לתת לפני הכהן כאילו הוא שלו (פדיון הבן כהלכתו פ"ח 28).

ויש הנוהגים: שהאב מניח את התינוק בחיקו של הכהן [וכך נהגו קהילות הספרדים] (תנא רבתי סימן צח, נהר מצרים מנהגי מצרים ועוד, מוהר"א אזולאי שה ג).

פדיון בעמידה או בישיבה

המנהג הוא שאבי הבן עומד והכהן יושב בראש השולחן, **והטעם שהכהן יושב:** כדרך חשיבות לקבל מתנות כהונה שנאמר (קרח יח ח) "למשחה בהם" ודרשו חז"ל (סוטה טו, א) שהוא לשון שררה וחשיבות (שו"ת מהר"י ברונא סימן קכב בשם התוס', מהרש"ל ביש"ש קידושין פ"א ס' נד, סדר פדיון הבן למהר"ל).

יש מקהילות ספרד שנוהגים שגם הכהן עומד, **והטעם:** משום שאין זה כבוד שהכהן ישב והישראל יעמוד (שו"ת מהריט"ץ החדשות ח"א סימן א בשאלתו של רבי ישראל נג'ארה)].

עמידת הקהל

המנהג שהוא שהקהל עומד בשעת קיום מצות פדיון הבן, **והטעם:** משום כבוד עושי מצווה (על פי משנה ביכורים פרק ג' משנה ג' "וכל בעלי אומניות שבירושלים עומדים לפניהם ושואלים.. עיין ירושלמי שם).

אמידת אבי הבן

אבי הבן מודיע לכהן בקול רם שבנו זה פטר רחם לאמו (שו"ת מהר"י ברונא קכא ד"ה נוהגים).

אמידת הכהן

הכהן שואל את אבי הבן במאי בעית טפי [במה אתה חפץ יותר] כנותן לו רשות בדבר, אם לפדותו ולהחזיק בו, או ליתנו לכהן במתנה גמורה שיהא ברשותו לעולם [נוסח זה הגאונים תיקנו לומר לכהן].

זמן שאלת הכהן: הכהן שואל את אבי הבן לפני הברכות (תיקון הגאונים המובא ברא"ש, מהר"ל הלכות פדיון הבן), **והטעם:** כדי שקודם הברכות יחקור הכהן וישאל, משום שלאחר מעשה מה יועיל השאלה (כתר שם טוב אות תרפג).

הטעם שסידרו בלשון של שאלה ותשובה איך שאין אפשרות שיכו לתת לכהן את

הילד במתנה ואף אם נותנו לא נפטר מלפדות את הבנו (רמ"א שח).

כדי להראות את חביבות המצווה שלא באה עלינו המצווה בכפיה או בשום קושי אלא שנותן המעות לכהן מגזרת הכתוב גם בשמחה ובצהלה בנפש חפצה (עיין בפתחי תשובה יר"ד ש"ה ס"ק טו, חוות יאיר, שר"ת חוט השני צב).

טעם אחר: כדי לברר ולפרסם שנותן חמשה שקלים במתנה גמורה לפי שאם היה דעת אבי הבן שהכהן יחזיר לו הכסף אין בנו פדוי (ב"ח ש"ה יג).

טעם אחר: תיקנו לפשוטי העם שידעו שאין זה נתינה בעלמא אלא פדיון מרשות הכהן (שר"ת מנחת שלמה סימן סב אות י).

טעם אחר: והאמת כן הוא שהם קדושים לה' ככל הקודשים שאסור להם לעשות בהם דבר חולין ואכילתם וכל מעשיהם בקדושה וידוע שדבר זה אי אפשר לעמוד בו, לכן נתנה התורה תקנה בפדיון שעל ידי זה יוצאים מקדושתם, וזהו מאמר הכהן "במאי בעית טפ"ל" כאומר אם נשאל כל האב במה חפצך שבנך יהיה קודש ולא יוכל לעשות שום דבר חול או לפדותו בה' סלעים ויהיה ביכולתו להתנהג בעולמו ככל בני האדם ובוודאי לא ימצא שום אב שלא יחפוץ לפדותו (ערוה"ש ש"ה יז).

"חפץ אני למדות את בני"

כוונה: יכון האב לקיים מצווה עשה דאורייתא של פדיון בכור (יעב"ץ מגדל עוז,

זוכר הברית בסדר הפדיון), **והטעם:** מדין מצוות צריכות כוונה ולדעת רוב הפוסקים הכוונה מעכבת (מ"א ס"ג בשם הרדב"ז דבמצווה דאורייתא הוא מעכב).

ויש אומרים: שיאמר "הריני מוכן ומזומן לקיים מצוות פדיון בכור" (חת"ס בשו"ת יור"ד רצט).

ויש אומרים: שצריך לכוון גם את טעם המצווה שהוא זכר ליציאת מצרים כמו שנאמר בפסוק (פמ"ג א"ח ח מ"ז ח על פי הב"ח א"ח ח ותרצה), **והטעם:** משום שג' מצוות צריכות כוונה ציצית תפילין וסוכה משום שבכל הני כתוב מפורש בתורה טעם המצווה, ולפי זה גם פדיון הבן שנאמר טעמו בתורה "זכר ליציאת מצרים" צריך לכוון.

ויש אומרים: שאין צריך לכוון הטעם (שר"ת הרא"ש כלל כד סימן ב), **והטעם:** מדכתב הב"ח ג' מצות אלו

דבשלשתן כתוב הטעם של המצווה בגוף עשיית המצווה בשונה מפדיון הבן שלא כתוב אלא מתוך שאלת הבן על כן לא בענין כוונה מיוחדת ובפרט דגם באלו הג' אינו מעכב כמבואר במשנ"ב סימן ח' (שר"ת שבט הלוי חלק ו סימן קמט),

החזקת המעות

האב לוקח את מעות הפדיון בידו וטוב שיטלם ביד מימיו (עין שו"ע בסימן ר"ג גבי ברכות הנהנין שצריך לאחוז ביד ימין ובמרכזי ברכות קמט כתב ומינה נשמע שכל ברכה של דבר מצווה ראוי לו שיאחז בימין). **והטעם:** משום שנטילה בימין יש בה משום חשיבות (משנ"ב סימן תרנא ס"ק יח).

ויש הנהיגים: שמניחים בתוך כלי נאה של כסף (מהר"ל הלכות פדיון הבן אות ב), **והטעם:** משום הידור מצווה ויפוי המצווה (פדיון הבן כהלכתו פ' ח הערה 36).

ברכות על הפדיון

בעוד הכסף בידו מברך שתי ברכות "על פדיון הבן" ולאחריה ברכת "שהחיינו" (פסחים קכא, ב, שו"ע ש"ה י).

מברך קודם המצווה: את ב' הברכות יש לברך קודם נתינת המעות לכהן (ב"ח ש"ה יב), **והטעם:** על פי הכלל (פסחים ז, ב) כל המצוות מברך עליהן קודם עשייתן.

יברך בעמידה

אבי הבן מברך בעמידה כדרך שעומדים בעת ברכת המצוות (עיין רא"ש פסחים מא, טור תקפה, סדר פדיון המובא בזכור לאברהם). ובקול רם (ספר הפרנס רחצ).

"על פדיון הבן"

הטעם שמברכים על "פדיון הבן" ולא על "פדיון בכור"

לפי שברכה זו היא ברכת השבח הרומזת ליציאת מצרים ולמכת בכורות של מצרים והצלת בני ישראל (ריב"ש סימן קלא).

הטעם שמברכים "על פדיון הבן"

משום שמצווה זו נחשבת שנעשית על ידי אחרים על ידי סיוע הכהן (ריב"ש קלא לבוש ש"ה י) וכן אם פדוהו אחרים שלא מדעתו הרי הוא פדוי וכל מצווה שנעשית על ידי אחרים מברך בעל (ריטב"א פסחים ז, ב, נמוק"י פסחים קכא, ב).

טעם אחר: לפי השיטות שעיקר מצות פדיון הבן הוא בהפרשת המעות ומה שצריך לתת לכהן הוא מדין ממון כהן ומתנות כהונה ונמצא שהברכה הנאמרת בשעת נתינת המעות לכהן היא על העבר שהפריש את כסף הפדיון ומבאר בגמרא (פסחים ז, ב) שהמברך על מצוה שכבר נתקיימה מברך בנוסח "על" (ברכת שמואל קידושין יח).

טעם אחר: כיון שהכהנים שלנו אינם ודאי כהנים, אלא רק כהנים חזקה, ובמקרה שהכהן אינו באמת כהן לא תהיה לשון הברכה לבטלה ממש, לכן תקנו בלשון "על פדיון הבן" דהיינו שהוא מברך לה' שציוה את מצות פדיון הבן (עיין דרכי משה א"ח ח ה שכתב כעין זה לענין ברכת "על מצות ציצית" בלבישת תלית קטן) אף שענתה אינו מקיים המצווה (ליקוטי פנחס לו בשם שר"ת בית היוצר יור"ד נט).

ברכת שהחיינו

אבי הבן מברך ברכת שהחיינו ולא הכהן (שר"ת הרשב"א חלק א שלח).

פדיון הבן על פי הרמז

מסופר על הגאון מוילנא שאמר פעם לתלמידו שכל תר"ג מצות מרומזות בפסוק הראשון בתורה, שאל אחד התלמידים ילמדנו רבינו היכן מרומזת מצות פדיון הבן, השיב הגאון מצווה זו מרומזת ברת"ל של המילה "בראשית" **בן ראשון אחר שלושים יום תפדה.**

אף שמצות פדיון הבן אינה מצווה הבאה מזמן לזמן תקנו

לומר בה ברכת שהחיינו, והטעם:

כיון שהיא מצווה שאינה תדירה ואינה מצויה בכל עת וכו' מברך עליה בשעת עשייתה שהחיינו שהרי היא דומה למצווה שבאה מזמן לזמן (רמב"ם הלכות ברכות פרק א הלכה ט).

טעם אחר: לפי שעל כל מצווה שיש בה שמחה מברך שהחיינו (תוס' סוכה מו, א ד"ה העושה).

טעם אחר: מצוות פדיון נחשבת כמצווה הבאה מזמן לזמן, מחמת שתלויה בזמן השלושים של התינוק (ר"ן פסחים קכא, ב).

טעם אחר: משום שהיא מצווה שיש עמה שמחה (תוס' סוכה מו, א, אבודרהם שער ג).

טעם אחר: ליתן שבח והודיה לה' לפי שבפדיון הבן היה חשש למיתה וראוי לתת שבח והודיה על שיצא מכלל סכנה (ערוך לנר סוכה מו, א ד"ה עושה לעצמו).

טעם אחר: משום קונה קנין חדש דהיינו לפי שיש במצווה זו קנין שעל ידי הקנין הוא קונה בנו להיות שלו (שר"ת קרן לדוד א"ח סימן נז).

טעם אחר: יש שכתבו בדומה משום שאז קונה האב את הבן והוי כקונה כלי חדש (שר"ת הרשב"א סימן שלח).

יכוון לפטור את הכהן

יש אומרים: שברכת שהחיינו יכוין האב לפטור בזה את הכהן וגם הכהן יכון לצאת בברכת האב, **והטעם:** כדי לצאת ידי השיטות שגם הכהן חייב ברכה זו (עיין רש"י פסחים קכא, ב על דברי הגמרא כהן מברך או אבי הבן מברך).

נתינת המעות

מיד אחר שהאב בירך את הברכות נותן את הפדיון לכהן (ש"ך יור"ד ש"ה ט), **והטעם:** משום שכל המצוות מברך עליהם עובר לעשייתן (כמבואר בפסחים ז, ב, מגילה כא, ב), ולא יתן המעות קודם שבירך.

כוונה הנתינה: שיתן לכהן במתנה גמורה (לבוש ש"ה ח).

הכהן מוליך את הכסף שקיבל מאבי הבן מעל ראש הבן (תשובת הגאונים בשערי תשובה סימן מז) ואומר "זה תחת זה ... יהי רצון שכשם שנכנס לפדיון כן יכנס לתורה ולחופה ומעשים טובים".

ברכת כהן: אחר הפדיון הכהן מברך את הילד, (תשובות הגאונים, אורחות חיים, כל בו) ומברכו כפי הנוסחות המקובלות ומחזירו לאביו.

הנחת ידו על ראש התינוק

יש הנוהגים: שהכהן מניח את יד ימינו על ראש הילד בשעה שמברכו (מגדל חננאל, כל בו), **ויש הנוהגים:** להניח שתי ידי (רבינו משושן בעל התוס' הובא בתשובת הגאונים מז, מהר"ל סדר הפדיון).

הטעם שמברכו: משום שבכור הוקש לקדשים, ומצינו בקדשים שאהרון הכהן ירד לברך את העם לאחר הקרבתם כמו שכתוב (ויקרא ט כב) "וירד מעשות החטאת .. וישא אהרון ידיו אל העם ויברכם" (תלמיד מהרי" וייל מוריה סט).

"בנך פדוי" - יש הנוהגים: שאחר שקיבל הכהן את דמי הפדיון אומר הכהן "בנך פדוי" (ים של שלמה קידושין פרק א סימן נד בסדר הפדיון).

ברכת הכהן על היין

אחר הפדיון מברך הכהן "בורא פרי הגפן" על כוס יין [אם יש יין במקום הפדיון] (רמ"א ש"ע ש"ה י), **והטעם:** לפרסומי מצווה (רמ"א שם) **טעם אחר:** משום שנהגו לעשות בזמנם ברכה "אשר קידש" ואין אומרים שירה אלא על היין, וכיום שאין אומרים ברכה זו מברכים על היין משום פרסומי מלתא וגם כדי לכבד את הכהן (ש"ת פנים מאירות חלק ב סימן צח).

וזנותים גם לאבי הבן לטעום מהיין (מהרי"י מברונא סימן קכא, סדר הפדיון בים של שלמה קידושין פרק א סימן נד, מהר"ל מנהגים הלכות פדיון הבן ד"ה והיה), **ויש אומרים:** שיש לתת לטעום אף לבכור הנפדה (קובץ זכור לאברהם שנת תשנב עמוד יט הובא סדר פדיון לא' מהראשונים).

בסיום הפדיון והברכות נוטל האב את בנו מלפני הכהן.

ברכת "בורא עצי הבשמים"

מנהג הספרדים: לברך אחר הפדיון על בשמים "בורא עצי בשמים" (תיקון הגאונים שבראשונים, תשובת רב האי גאון בתשובת הגאונים שערי תשובה מז, אבודרהם). **והטעם:** לפרסום הדבר שעשו לבכור פדיון, **טעם אחר:** כדי להרבות בשמחה (שלחן גבוה רס"א לענין ברית מילה).

כהן מקבל זימון

המנהג הוא שהכהן הפודה מברך על כוס של ברכת המזון (ש"ע רא ב מצווה להקדים כהן משום וקדשתו, אוצר פדיון הבן פרק יח כט), **לכבד אחרים:** בברית הכהן יכול לכבד אחר ובפדיון הבן המנהג שרק הכהן מברך, **ושמא הטעם:** מפני שהכהן הוא חלק מהמצווה ודרך גדולה וכבוד יש לו לזמן דאם לא יזמן תהיה פגיעה בכבודו (זוכר הברית סימן כה סעיף טז).

דיני ומנהגי הסעודה

(תרומוה הדשן רס"ט כתב מצאתי הועתק מספר הפרנס רחצ, שו"ע ש"ה י ברמ"א ש"ה כב). נהגו לעשות סעודה בשעת פדיון (ע"י רש"י בב"ק פ, א שכתב ישוע הבן משה שעושים לפדיון הבן הבכור).

השתתפות גדולי הדור במצווה זו בגמרא בפסחים (קכא, ב) מובא שרב שמלאי איקלע לפדיון הבן, וכן בב"ק (פ, א) "רב ושמואל ורב אסי איקלעו לפדיון הבן".

טעם שעושים סעודה: כדי לפרסם הנס (מהר"ם מרוטנברג מובא בהגהות מרדכי יבמות אות קכז).

טעם אחר: על פי דברי פרקי דר"א (פרק מח) "רבי יוסי אומר כל אותה הלילה [שיצאו ממצרים] היו ישראל אוכלים ושותים יין ושמחים ומהללים להקב"ה בקול רם, והמצרים צועקים במר נפש על המגפה שבאה עליהם פתאום" מכאן המקור לעשות סעודה ומשתה בפדיון הבן כמו שבאותו הלילה כאשר נהרגו המצרים היו ישראל אוכלים ושותים ושמחים כך גם ישראל כשמקיימים

מצות פדיון הבן שהיא זכר להריגת בכורי מצרים עורכים סעודה ואוכלים ושותים ושמחים (רבי יעקב חיים סופר בעל הכף החיים בספרו חוקי חיים).

טעם אחר: כנגד סעודה שעשו האחים במכירת יוסף כדכתיב שם (בראשית לו כה) "וישבו לאכול לחם" (ליקוטי פנחס עמוד צח אות ב).

סעודת מצווה

יש אומרים: שסעודת הפדיון נחשבת לסעודת מצווה (רמ"א תקנא י שהחשיב מילה ופדיון לסעודת מצווה ים של שלמה פרק מרובה סימן לז), **ראייה לדבר:** מהגמרא (ב"ק פ, א) שרב הלך לסעודת פדיון הבן ואם לא היה נחשב כסעודת מצווה בודאי שלא היה הולך שהרי אמרו בגמרא (בחולין צה, ב) שרב לא נהנה מסעודת הרשות (תרומוה הדשן סימן רסח - רסט).

בסגולת סעודת פדיון - פ"ד תעניות

העולם אומר שסעודת פדיון הבן עולה במקום פ"ד תעניות שמתענים [בימי השובב"ם] ויש שכתבו על זה שאין מקור לדבר זה אלא רק שיחה נאה בפי הבריות (ספר שדי חמד קונטרס הכללים ס אות ד"ן).

בספר טעמי המנהגים (עמוד שצט בשו"ג) מביא מקור לזה מהרב הקדוש מזידיטשוב שאמר דבר זה בשם הרב הקדוש מוה"ר פנחס מקאריץ.

רמז לדבר: מסופר שהגר"ח זוננפלד זצ"ל השתתף בסעודה פדיון הבן ושאלו אותו מה המקור לאמירת העולם שסעודת פדיון הבן עולה פ"ד תעניות, ואמר שאין מקור בספרים אבל רמז לכך יש מהפסוק (שמות יג יג) "וכל בכור אדם בבניך תפדה" ר"ת **אם דבר מה בפדיון בן נהנית יחשב כאילו תענית פ"ד התענה.**

מה שמקובל כאילו התענה פ"ד תעניות, אלו התעניות הן כנגד עבירות שכתוב עליהם "כאילו" כגון "כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה" (מורי ורבי הגר"צ סילבר שליט"א רה"י דרך חכמה).

חלוקת שום בפדיון

יש הנוהגים לחלק שום בסעודת פדיון הבן

והטעם: לשמירה מעין הרע (ליקוטי פנחס בהוספות שבסוף הספר דף קה). ונראה מכיון שמצווה זאת לא כל אחד זוכה לקיימה לפי שהיא תלויה בכמה תנאים שיהיה פטר רחם, ושאביו ואמו ישראלים ולא כהנים או לויים וכו' לכן יש חשש במצווה זו יותר משאר המצוות.

טעם אחר: לפי שנהגו לחלק למשתתפים שיריים מהסעודה וכדי שיהיה להם לחלק בבתייהם ולקרובים, ובחרו בשום ובסוכר שהם מאכלים המשתמרים (סדר פדיון הבן עם ליקוטי מר"ח מוולזין עמוד ה).

טעם אחר: לפי שהשום מבריא את החיצונים (טעמי המנהגים תרנט) והביאור לפי שיש אומרים (הקדמת הזהר דף יא ע"א פיקודא תליסר) שעיקרו של הפדיון כדי לפדות מהמקטרג ולקשר אותו בחיים לכן נהגו לחלק שום.

יש הנוהגים: לקחת לביתם מסעודה זו לבני ביתם (זוכר הברית סימן לה אות ו) **והטעם:** על פי הירושלמי (מועד קטן סוף פרק ב) שמסופר על ר' יוחנן שהיה לוקט פירורים שנשארו מסעודת קידוש החודש ומשמע שהוא הדין בכל סעודת מצווה (אוצר פדיון הבן).

החזרת הכסף לאבי הבן

הכהן יכול להחזיר את דמי הפדיון לאבי הבן, ולא יהא רגיל להחזיר, **והטעם:** כדי שלא להפסיד את שאר הכהנים שמתוך כך יתנו כולם את פדיונם לכהן זה (לבוש ש"ה ח).

ויש אומרים: ועכשיו מותר להחזיר וכמעט שמדינא יחזירו לפחות הכהן יחוש לספק גזל שמא אינו כהן (יעב"ץ בסידורו הלכות פדיון הבן אות כד).

"כשנולד לאדם בן בכור פטר רחם, עליו להודות הודאה עצומה להשם יתעלה, על שזיכה אותו טובה כפולה ומכופלת גם במצוות מילה וגם במצוות פדיון הבן ולכן ישמח וירגיל מאוד ומיום הלידה כבר יודה להשם יתברך" (יסוד ושורש העבודה).